

KVOD K FILOZOFIJU

PLATON, MIT O PEĆINI

PLATON (428./427. - 347./348.)

-
- Iza toga, dakle – rekoh – usporedi našu narav prema tome je li ili nije obrazovana sa sljedećim stanjem. Predoči, naime, sebi da ljudi žive u podzemnoj špilji koja ima dug ulaz, otvoren prema svjetlu; da su ljudi u njoj odmalena s okovima na nogama i vratu, tako da ostaju na istom mjestu i da gledaju samo preda se, te glavu radi okova ne mogu naokolo okretati, a svjetlo im ognja gori odozgo i izdaleka njima za leđima; među ognjem i sužnjevima zamisli put gore, a uza nj zid, kao što čarobnjaci stoje pred gledateljima iza ograde, preko koje pokazuju svoje sljeparije.

- Predočujem si.

- Predoči si, dakle, uz taj zid ljude koji nose svakakve sprave što iznad zida izviruju, kipove, druge životinje kamene, drvene i svakojako izrađene; i kako je prirodno da jedni nositelji govore, a drugi da šute.

- Čudnu sliku veliš i čudne sužnjeve.

-
- O ČEMU GOVORI PLATONOVA SLIKA?
 - U PITANJU SMO MI I NAŠA SVAKODNEVICA.
 - ZAŠTO SU STVARI TAKVE KAKVE JESU - NIJE RAZUMLJIVO SAMO PO SEBI!
 - RAZLOZI LEŽE IZA NAS. ČESTO SU NEVIDLJIVI I NESPOZNATI.
 - OSLOBODITI SE SAMORAZUMLJIVOGA I TRAŽITI DRUKČIJU PERSPEKTIVU!

- – Nalik na nas! Jer misliš li najprije da bi sužnji od sebe samih i jedan od drugoga što drugo vidjeli osim sjenâ što bi od ognja padale na stijenu pećine pred njima?
 - Ta kako, ako bi prisiljeni bili cijeli život držati glavu nepomično?
 - A što bi vidjeli od predmeta koji bi se mimo nosili? Zar ne bi isto?
 - Dašto.
 - Ako bi se, dakle, mogli među sobom razgovarati, misliš da sjene koje bi vidjeli ne bi običavali zvati jednako kao i prave predmete?
 - Bez sumnje.
 - Što dalje, ako bi u tamnici od suprotne strane odjekivalo, kad bi koji od prolaznika progovorio, misliš, da bi oni držali da netko drugi govori, a ne sjena koja bi mirno prolazila?
 - Zeusa mi, ne mislim.
 - Sasvim bi, dakle, takvi ljudi držali da ništa drugo nije istina nego sjene predmetâ?
 - Veoma nužno.

-
- TKO JE SUŽANJ?
 - KAKVIH SVE ZAROBLJENOSTI IMA?
 - KAKVO JE ROPSTVO MNIJENJA?
 - TKO POZNAJE ROPSTVO?

-
- ŠTO JE ISTINA U PEĆINI?
 - KAKVU ISTINU POZNAJE ROB?
 - ZAŠTO JE POTREBNA SLOBODA DA BI SE SPOZNALA ISTINA?
 - ODNOS ISTINE I MNIJENJA

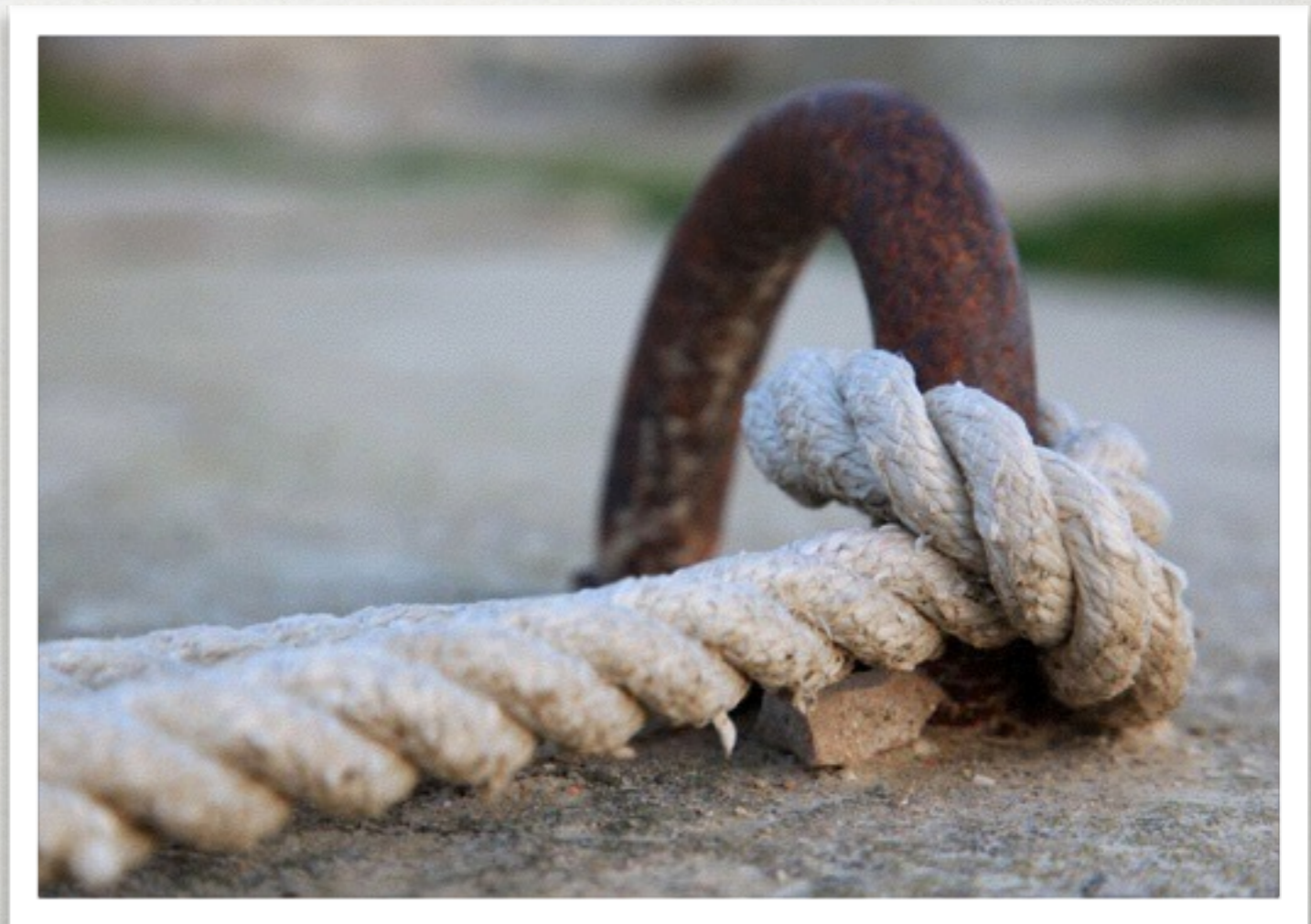
-
- – Gledaj, dakle, što bi im se dogodilo kad bi se toga izbavili, odbacili okove i izliječili ludosti, ako bi im se prirodno ovako to događalo. Kad bi koji bio odvezan i prisiljen iznenada ustati, okretati vrat, stupati i gledati gore prema svjetlu, osjećao bi kod svega toga bol i radi blistanja svjetla ne bi mogao spoznati ono od čega je do tada vidio sjenu.

 - – Što bi, misliš, rekao, ako bi mu tko govorio da je tada gledao tlapnje, a sad da bolje vidi, budući nešto bliže bitku i okrenut prema predmetima u kojima je više bitka, i ako bi mu onda sve što bi mimo prolazilo pokazivao i pitanjima silio da odgovara, što je? Misliš da ne bi bio u zabuni i mislio da je istinskije ono što je dotada vidio nego ono što mu se sada pokazuje?
- Dakako.

-
- OKOVI I
OSLOBOĐENJE
 - BOLESTI I
IZLJEČENJE
 - LUDOST I
PROSVJETLJENJE
 - SVJETLOST I BOL

-
- MRAK PRED SVJETLOM
 - ZBRKA PRED ISTINOM
 - NESIGURNOST PRED NOVIM
 - PRIVLAČNOST ROPSTVA

– Što ne, i ako bi ga se sililo da gleda u samo svjetlo, boljele bi ga oči, bježao bi i okretao se prema onome što može gledati i mislio bi da je to zaista jasnije od onog što bi mu se pokazivalo?

– Da, tako.

– A ako bi ga vukao tko silom odanle neravnim i strmim uzlaskom i ne bi pustio, prije nego bi ga izvukao do sunčanoga svjetla, zar se ne bi kod tog namučio i ljutio, što ga se vuče i kad bi već došao na svjetlo, zablještenim očima ne bi mogao vidjeti ništa od onoga čemu sada velimo da je istinito?

– Ta ne bi, kad bi to bilo iznenada.

-
- ŽUDNJA ZA
PROŠLIM I
POZNATIM
 - MUKA I
ZNANJE
 - PRISILA I
ZNANJE
 - ODGOJ I
SILA

-
- – Dakle bi mu, mislim, trebalo priučiti se, ako bi htio vidjeti predmete gore. I najprije bi najlakše opažao sjene, zatim, u vodi slike ljudske i ostale, poslije pak same predmete. Iza toga bi lakše promotrio noću stvari na nebu i samo nebo, pogledajući u svjetlo zvijezda i mjeseca, negoli danju sunce i sunčano svjetlo.

– Kako ne!

NAVIKA

– Napokon bi, dakle, mislim, mogao vidjeti i ogledati sunce kakvo je, ne slike njegove u vodi i na tuđem mjestu, nego sunce samo po sebi i na svojem mjestu u punoj stvarnosti.

– Nužno.

– I zatim bi već o njemu zaključivao da ono daje godišta i godine, da sve upravlja na vidljivom svijetu i da je na neki način uzrok svemu onome što je vidljivo.

– Očito bi poslije onoga na to došao.

– Što onda, kad bi se sjećao staroga stana, mudrosti ondje i tadašnjih supatnika, misliš da ne bi sebe držao sretnim radi te promjene, a one žalio?

– I te kako.

SVJETLOST

- METAFORA
SVJETLA
- SVJETLO I
ZNANJE
- SVJETLO I SILA

-
- – A ako je tamo imao kakve časti i pohvale od drugih i počasti onaj koji je najoštrije vidio sjene koje su mimo prolazile i koji je najbolje pamtio, što je običavalo prolaziti prije, kasnije i zajedno, te bi onda iz toga najvrsnije pogađao ono što će se dogoditi, misliš, da bi željan bio toga i zavidan radi časti i vlasti među onima? Ili bi mu se dogodilo prema Homerovim riječima te bi živo volio "kao težak služiti drugome čovjeku siromašnu" i bilo što god radije podnio nego da bi onako morao misliti i živjeti?
 - Ja mislim tako da bi volio sve podnositi nego onako živjeti.

–I ovo, dakle, uzmi na um. Ako bi takav opet sišao i na isto mjesto sjedao, zar mu ne bi oči bile pune mraka, došavši iznenada sa sunca?

– I te kako.

– A ako bi mu onda opet trebalo prepirući se s onim vječnim sužnjevima prosuđivati one sjene, dok je još zablješten, prije nego se oči ustale – a to vrijeme privikavanja ne bi bilo baš kratko – zar mu se ne bi smijali, i zar se ne bi o njemu govorilo da se gore uspeo samo zato da se vrati s pokvarenim očima, te da nije vrijedno ni kušati gore ići? I ako bi kako mogli dobiti u ruke onoga koji bi ih htio otkivati i gore voditi, zar ga ne bi i ubili!

– Zaista bi.

